

JAARVERSLAG 2017

FASE 2
2017-2020

INHOUD

Inleiding.....	3
1. De Haagse Ladekast	4
2. Acties in de scholen.....	7
3. Contact met schoolbesturen en gemeente.....	11
4. Digitale communicatie	12
5. Culturele instellingen en het aanbod	14
6. Kunstenaar in de klas en vakleerkracht	16
7. Binnenschools en buitenschools cultuuronderwijs en ouderbetrokkenheid	18
8. Pabo's en kunstvakopleidingen	19
9. Monitoring en evaluatie en kennisdeling	20
10. Personele inzet.....	22
11. In cijfers	23

INLEIDING

Cultuuronderwijs op zijn Haags (COH) is de Haagse invulling van de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) van het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP).

De eerste fase van COH liep door tot 1 juli 2017. Over deze fase 1 doen wij verslag in het reguliere jaarverslag van CultuurSchakel.

Na ontvangst van de beschikking voor fase 2 begin februari, werd tot de zomer de uitrol van COH naar een groot aantal scholen voorbereid. Dit verslag gaat over de activiteiten en resultaten van fase 2, zoals beschreven in het activiteitenplan 2017-2020. Hierbij zoomen we in op de doelstellingen, de behaalde resultaten en de wijze waarop dit is verlopen.

1. DE HAAGSE LADEKAST

In de eerste fase van COH zijn 8 leerlijnen ontwikkeld in samenwerking met het Haagse culturele veld en leerkrachten van Haagse basisscholen. Ze zijn te vinden in de zogenaamde Haagse Ladekast op www.cultuurschakel.nl.

De Haagse Ladekast bevat 128 projecten binnen 8 kunstdisciplines: Beeldende kunst, vormgeving & architectuur, Cultureel erfgoed, Dans, Literatuur, Mediacultuur, Muziek, Theater en Interdisciplinair. De acht leerlijnen zijn gekoppeld aan vier overkoepelende thema's: Identiteit, Onze Stad, Utopie en Verhalen. Iedere leerlijn bevat projecten voor groep 1-2, groep 3-4, groep 5-6 en groep 7-8.

Elke projectbeschrijving bevat lesinhouden voor acht lessen, waar de leerkracht flexibel mee kan omgaan. Projecten bevatten een introductie, oriëntatie, filosofisch gesprek en doorlopen het creatief proces. De leerlingen leren hierdoor procesmatig denken en werken.

In de Haagse Ladekast staan bij ieder project aansluitende culturele activiteiten die zorgen voor verwondering, inspiratie en verdieping. Hierdoor ontstaat samenhang tussen culturele activiteiten en dat wat er gebeurt in de klas; een bezoek aan een museum of voorstelling of van een kunstenaar in de klas is niet meer een losse activiteit maar onderdeel van een langer traject.

De werkgroepen die in de eerste helft van 2017 nog druk bezig waren met het ontwikkelen van het materiaal hebben dit afgerond. Een klein deel van de ontwerpgroep werkte nog het gehele jaar aan het redigeren van het aangeleverde materiaal uit de werkgroepen. In het najaar werd besloten om voor alle 128 projectbeschrijvingen het document 'informatie van de leerkracht' samen te voegen met de projectbeschrijvingen tot het vernieuwde en verbeterde document 'projectbeschrijving voor de leerkracht'. De filosofische vragen werden geoptimaliseerd door Marja van Rossum van Groot Denkraam en alle teksten en documenten werden onder handen genomen door een freelance eindredacteur die toezag op spelling, stijl en opmaak.

In juni is gestart met het maken van een speciale digitale tool waarmee wij regelmatig kunnen controleren of alle weblinks in de COH-documenten nog online zijn. Eind 2017 is deze tool in werking gezet.

Nu de ontwerpgroep uit fase1 is opgeheven, is CultuurSchakel verantwoordelijk voor de inhoud van de Haagse Ladekast. Centraal staat daarbij het bewaken van het gedachtegoed van COH en het optimaliseren van de leerlijnen. Alle disciplines worden herzien door deskundigen die thuis zijn in zowel kunst en cultuur als onderwijs. In november is gestart met een revisie van de leerlijn Muziek, omdat na evaluatie bleek dat hier te weinig het creatief proces aan bod kwam.

In december 2017 is aan HCO, de Haagse onderwijsbegeleidingsdienst, gevraagd de didactische en pedagogische aspecten van de projecten te becommentariëren.

De kwaliteit van de leerlijnen wordt steeds beter en realistischer, voor wat betreft de gerichtheid op (het niveau van) de leerkracht die geen kunstvakspecialist is en het recht

doen aan de culturele diversiteit van de leerlingen. Dit laatste kan culturele aanbieders aanzetten tot meer aandacht hiervoor middels de onderwerpen, vormgeving, inhoud en 'bemanning' van hun activiteiten. Zodra CultuurSchakel zo ver is dat de leerlijnen hiervoor als goed voorbeeld kunnen dienen, zullen wij de aanbieders stimuleren zich hiertoe te verhouden.

Onderzoek aansluiting schooltypes en het gebruik van COH

In het eerste deel van 2017 heeft een externe deskundige een overzicht gemaakt van de diverse types onderwijs in Den Haag. Daarmee is vastgesteld dat alle scholen in principe met COH kunnen werken, mits het onderwijs momenten kent waarop de leerlingen 'in een groep zijn'. Het gaat immers vaak om samenwerking van de leerlingen en onderlinge reflectie. Het is van belang dat de cultuurcoaches maatwerk kunnen leveren of kunnen voldoen aan de vraag van de school, bijvoorbeeld als het gaat om het invlechten van de COH-projecten in het ritme en de themakeuze van de school. Vanaf september 2017 is een traject gestart met een NPDL-school met wie wij monitoren hoe COH voor dit type school werkt, zodat we dit kunnen meenemen naar andere NPDL-scholen. NPDL staat voor New Pedagogies for Deep Learning; kort gezegd wordt geleerd vanuit 'complexe vraagstukken', thema's, waarbij 21^e-eeuwse vaardigheden onontbeerlijk zijn. Hier sluit COH uitstekend bij aan. We hebben hieruit geleerd dat het niet nodig is om leerlijnen aan specifieke schooltypen en leerstijlen aan te passen, maar wel om uit de leerlijnen die elementen en onderdelen te halen waarmee de scholen binnen hun onderwijs goed uit de voeten kunnen.

Aandachtspunten bij de inhoudelijke ontwikkeling

Tijdens de eerste fase van COH merkten we al dat het ontwikkelen van 8 leerlijnen en 4 thema's voor alle groepen veel werk is. Daarnaast kost het onderhoud veel tijd. Het besluit om documenten te verbeteren betekent meteen dat dit voor 128 projecten aangepast moet worden. Ook het up-to-date houden van digitale links is arbeidsintensief. Dit leidt tot de conclusie dat er blijvend energie moet worden gestoken in onderhoud, updaten, verbeteren of aanpassen aan recente inzichten of trends. We zullen hiervoor na 2020 toekomstbestendige oplossingen moeten zoeken.

We zien dat de inhoud van de leerlijnen nog altijd beter kan. Daarom laten we ze ook regelmatig bekijken door deskundigen. We zijn verheugd dat geconcludeerd is dat de leerlijnen in ieder geval voor alle schoolsoorten bruikbaar zijn, maar zijn ons ervan bewust dat scholen wel hulp nodig (kunnen) hebben om de leerlijnen in te vlechten in hun schooltype.

De algemene verbeterpunten die voor 2018 op ons verlanglijstje staan zijn: inclusiviteit binnen de leerlijnen, meer digitalisering, en burgerschap.

2. ACTIES IN DE SCHOLEN

Scholen informeren en starten

Een van onze eerste doelstellingen van COH fase 2 was om zoveel mogelijk scholen te informeren over COH. Onze cultuurcoaches, die verdeeld zijn over de acht stadsdelen, hebben contact met 95% van de 150 basisscholen. De cultuurcoaches bezoeken de scholen gemiddeld twee keer per jaar. Zij bespreken met deze scholen hun cultuuronderwijs, de ontwikkeling van een cultuurplan en het opleiden van icc'ers. Resultaten uit deze gesprekken staan op de relatiekaarten en worden verwerkt in een jaarlijkse rapportage die inzicht geeft in de ontwikkelingen binnen cultuuronderwijs op scholen. Op basis van deze eerdere inzet en opgebouwde relaties met de scholen worden de mogelijkheden van COH onder de aandacht gebracht. Hierdoor krijgen we in kaart welke scholen geïnteresseerd zijn in COH, en volgt een aanpak op maat voor scholen die starten met COH. Op dit moment willen 35 scholen (inclusief reviewscholen) in schooljaar 2017-2018 werken met COH. Vanaf 1 juli 2017 zijn 15 scholen aan het werk met COH.

De coaches zetten verschillende middelen in om scholen te informeren over COH, zoals een (nieuwe) brochure en een korte animatie. Deze leggen uit wat COH is, hoe de leerlijnen in elkaar zitten en uit welke disciplines men kan kiezen, hoe men kan starten en hoe het cultureel aanbod uit de stad aansluit. Daarnaast is er aandacht voor de belangrijke elementen van leerlijnen, zoals het creatief proces en het filosofisch gesprek met leerlingen.

In de jaarlijkse publicatie 'Vonk' wordt veel redactionele aandacht besteed aan COH. Deze brochure toont Haags cultureel onderwijsaanbod dat aansluit op de leerlijnen. Cultuurcoaches helpen scholen bij het maken van keuzes en wijzen op de bijpassende projecten uit de leerlijnen. In 2017 was ook uitgebreide redactionele aandacht voor COH. Alle Haagse basisscholen ontvingen naast 'Vonk' een COH-brochure om onder teamleden te verspreiden.

Een school die wil starten met COH bekijkt samen met de coach welk discipline, thema en planning het beste past bij de school. Vervolgens maken de cultuurcoach en ons Bureau Scholing een plan voor een startbijeenkomst over de gekozen discipline, gegeven door COH-trainers. Ook wordt gekeken naar de combinatie met culturele activiteiten, zoals Kunstenaar in de klas en inzet van vakleerkrachten.

In 2017 is een poule van freelancetrainers geformeerd die teams op scholen helpt met COH, zodat de school daarna zelfstandig hiermee aan de slag kan. Deze trainers kunnen ook voorbeeldlessen geven of een-op-een begeleiding voor de leerkracht.

Deskundigheidsbevordering

Vanuit het budget Flankerend beleid zijn in 2016 overdraagbare workshops gemaakt over de leerlijnen door een freelanceteam. Daarnaast werkte Bureau Scholing aan een totaalpakket van scholingsaanbod, zodat bij aanvang van het schooljaar 2017-2018 COH-trainers ondersteuning op maat kunnen geven. Het aanbod bestaat uit startbijeenkomsten, praktijkbegeleiding en de workshops Creatief proces, Vakvaardigheden en Filosoferen en uit specifieke workshops en bijeenkomsten voor de leerlijnen Cultureel erfgoed en

Interdisciplinair. De workshops en startbijeenkomsten worden regelmatig geëvalueerd met coaches en trainers. Vanaf 1 juli zijn in totaal 23 COH-scholingsactiviteiten op 14 scholen uitgevoerd (o.a. startbijeenkomsten, workshops, coaching on the job). *De deelnemende scholen hebben hieraan in totaal 520,5 matchingsuren besteed.*

COH-uren

De schoolmedewerker of de werkgroep cultuur die zich bezighoudt met het inbedden van COH, kan vanuit het COH-budget van extra uren worden voorzien. Bureau Scholing stelde hier in 2017 een regeling voor samen. Wanneer scholen hiervan gebruik willen maken, moeten zij COH opnemen in het Cultuurplan en Schoolplan, aangeven wat de uiteindelijke resultaten van het implementatietraject zijn en hoe het schoolteam betrokken wordt bij de uitrol van COH, inclusief tijdsplanning.

De grootte van de school en de mate waarin COH ingevoerd wordt in het schoolplan bepaalt het aantal beschikbare uren, variërend van 40 tot 80 uur per schooljaar. In onze aanvraag voor COH fase 2 noemden wij dit 'icc-uren', maar deze financiële ondersteuning kan ook ingezet worden voor een ander schoolteamlid die de inbedding op zich neemt; daarom noemen wij het inmiddels 'COH-uren'. Voor het schooljaar 2017/2018 hebben inmiddels 4 scholen COH-uren aangevraagd, in totaal 91 COH uren.

Contacten met schooldirecties

In het voorjaar startten wij met het informeren over COH bij de bijeenkomsten van schooldirecteuren vanuit de verschillende schoolbesturen. De aftrap was bij het Lucas Onderwijs, waarbij van de 36 schooldirecties er 32 aanwezig waren. Hierna bezochten we ook andere overleggen, zoals van De Haagse Scholen, waarbij 45 schooldirecties aanwezig waren.

Aandachtspunten bij de scholen

Tegen de verwachting in zijn niet alle ontwikkel- of reviewscholen uit fase 1 doorgegaan met COH. Van deze twee groepen scholen willen momenteel 9 scholen doorgaan met COH in 2017 en 2018. Mogelijke oorzaak is dat deze scholen weliswaar betrokken waren bij de ontwikkeling, maar dat COH nog geen bestendige plek heeft binnen de schoolplannen. Naast de huidige ontwikkel- en reviewscholen willen op dit moment 26 nieuwe scholen met COH starten. Dit vinden we nog steeds een goede score.

De keuze om geen aparte COH-coaches aan te stellen heeft goed uitgepakt. In plaats daarvan hebben enkele coaches van CultuurSchakel extra uren gekregen om COH uit te rollen. Zo hebben scholen te maken met duidelijk één gezicht, waar al een relatie mee is opgebouwd. Door de verantwoordelijkheid voor de uitrol van het 'product COH' mede bij de reguliere coaches te leggen, werd COH nog meer onderdeel van CultuurSchakel dan voorheen.

Nu alle cultuurcoaches zich inzetten voor de uitrol van COH blijkt uit hun feedback dat het essentieel is dat schooldirecties zich inzetten voor cultuuronderwijs. Een enkele bevlogen leerkracht of icc'er is onvoldoende. Alleen wanneer er in de (meerjaren) schoolplannen en

het jaarplan duidelijk beleid is geformuleerd m.b.t. cultuuronderwijs lijkt verankering binnen het curriculum van de school mogelijk. De cultuurcoaches moeten daarom investeren in de toekomst en directies informeren en mogelijkheden bespreken voor het passend maken van COH bij hun school. Er ontstaat een goede voedingsbodem om COH een stevige plek te geven bij Haagse basisscholen, omdat gemeentebestuur zich richt op het gebruik van COH en besturen en directies beter zijn ingelicht. Daarnaast hebben we inmiddels een beleidsmedewerker aangesteld, die de juiste contacten heeft bij besturen en directies.

3. CONTACT MET SCHOOLBESTUREN EN GEMEENTE

In oktober 2017 vond op initiatief van CultuurSchakel overleg plaats tussen beleidsmedewerkers van de vijf grote Haagse schoolbesturen en beleidsmedewerkers van de afdelingen Onderwijs en Cultuur van de gemeente Den Haag. Gespreksonderwerpen waren de voortgang van COH, het belang van het beleidsmatig omgaan met cultuuronderwijs en de plaats die cultuuronderwijs verdient in de meerjarenbeleidsplannen van de besturen. Men heeft aangegeven dat cultuuronderwijs op enige wijze in de beleidsplannen van het bestuur is opgenomen, maar dat dit (nog) geen prioriteit heeft. Afsproken werd dat CultuurSchakel wordt uitgenodigd bij de eerstvolgende directie-overleggen van de schoolbesturen om COH onder de aandacht te brengen.

Daarnaast is gesproken over de doorstroom van binnenschools naar buitenschools cultuuronderwijs. Hiervoor is volgens de aanwezigen (nog) geen goed scenario voorhanden. De aanwezigen willen in oktober 2018 opnieuw samenkomen om de stand van zaken te bespreken.

COH staat begin 2018 op de agenda van het Platform Primair Onderwijs Den Haag, het overleg van de Haagse schoolbesturen van primair onderwijs.

Convenanten

In 2013 zijn convenanten afgesloten tussen de Haagse schoolbesturen en de wethouders Onderwijs en Cultuur van de gemeente Den Haag, met de intentie om cultuuronderwijs beter te verankeren in het basisonderwijs. Vanuit CultuurSchakel was in 2017 overleg met de gemeente en de besturen over het mogelijk verlengen van de convenanten in 2018. Hiertoe zagen de betrokkenen geen noodzaak. Men gaf aan dat de afgelopen jaren het belang van cultuuronderwijs voldoende onder de aandacht kwam van de stedelijke beleidsmakers en besturen.

Haagse Educatieve Agenda (HEA)

In het tweede semester van 2017 zijn door de gemeente de teksten gemaakt voor de Haagse Educatieve Agenda voor 2019–2023. CultuurSchakel heeft het ontstaan van de HEA nauwkeurig gevolgd. We hebben ideeën aangedragen, tekstuele hulp geboden en onze reactie gegeven op het eerste concept van deze HEA. Daarnaast zijn we gaan lobbyen om gesprekspartner te worden als de HEA wordt vertaald naar de jaarplannen die leidend zijn in het verlenen van gemeentelijke subsidies naar instellingen en scholen.

Aandachtspunten bij besturen

We zijn positief verrast over de snelheid waarmee COH nu bekend en omarmd wordt. Hoewel wij graag meer prioriteit vanuit de schoolbesturen zouden willen, zien we dat we in praktijk goed voet aan de grond krijgen en dat de besturen positief staan tegenover COH.

4. DIGITALE COMMUNICATIE

Medio 2017 heeft CultuurSchakel een nieuwe website gelanceerd. De leerlijnen in de Haagse Ladekast zijn hierdoor zichtbaarder, gemakkelijk te vinden en nog beter bruikbaar. Via filters komt de websitebezoeker direct bij de passende leerlijnen en/of project. Op de projectpagina vindt de bezoeker de projectbeschrijving, aansluitende informatie voor de leerkracht en het passende cultureel aanbod. Daarnaast staan aanbieders van 'Kunstenaar in de klas' vermeld waarmee leerkrachten zelf contact op kunnen nemen. Om met de klas in de sfeer te komen is per leerlijn en leeftijdsgroep een animatiefilmpje te zien over het thema van de leerlijn. Ook is er een toolbox beschikbaar per discipline, met instructievideo's of illustraties over vakvaardigheden en onderwerpen als reflecteren en presenteren. Daarnaast is er informatie over de visies die ten grondslag liggen aan de disciplines, thema's, subsidiesystematiek, het scholingsaanbod enz.

Dit deel van de website richt zich op leerkrachten en culturele aanbieders. Tijdens usertests geven zij feedback op de werking van de website, waardoor wij deze kunnen blijven optimaliseren. Zo bouwen we in 2018 verder.

In 2017 werkten we aan het ontwikkelen van een gebruikersplatform: een plek op de website met COH-nieuws, achtergrondinformatie over cultuuronderwijs, opiniestukken, waar aandacht is voor COH-activiteiten vanuit de scholen en culturele instellingen, en waar gebruikerservaringen met én over COH gedeeld kunnen worden. Hiervoor bouwden we eerst een community via de COH-Facebookpagina. De afdeling Marketing & Communicatie bedacht een strategie voor het genereren van aandacht waarbij we deels inzetten op luchtige berichten en nieuwtjes uit de stad, en daarnaast op inhoudelijke stukken via de blog op de website. Door via Facebook te linken naar het blog genereren we traffic naar de Haagse Ladekast. Het aantal volgers steeg in 2017 van ca. 200 naar ruim 400. Als blijkt dat er genoeg animo is, bouwen we in 2018 een gebruikersplatform binnen de website.

Animatie- en motiondesignstudio Motoko ontwierp diverse middelen en gaf COH een eigen identiteit. Zo ontwikkelden zij de eerste COH-animatiefilmpjes over ieder thema en voor iedere leeftijdsgroep, waarna deze stijl is doorgevoerd in andere middelen zoals de toolboxes, de visualisering van het creatief proces en illustraties per projectpagina.

Aandachtspunten bij de digitale communicatie

De nieuwe website is een grote verbetering voor COH en COH heeft een duidelijk eigen identiteit gekregen. We twijfelen echter aan het gebruikersplatform. In de praktijk zien we dat leerkrachten moeilijk te bewegen zijn zo'n platform te gebruiken. Voordat we het gaan bouwen, zullen dit we eerst beter onderzoeken.

5. CULTURELE INSTELLINGEN EN HET AANBOD

Cultureel aanbod

Den Haag heeft een rijk cultureel aanbod. Ongeveer 90 organisaties en instellingen zijn in meer of mindere mate betrokken bij COH. De grootste groep zijn de aanbieders van receptief aanbod die een plek krijgen in de jaarlijkse schoolbrochure Vonk. Dit aanbod kunnen scholen inkopen met gemeentelijke subsidie. De tweede groep bestaat uit aanbieders van Kunstenaar in de klas en overlapt deels met de eerste groep. De laatste en kleinste groep bestaat uit aanbieders van 'actieve activiteiten', zoals eenmalige workshops, stadswandelingen of een theaterrondleiding.

Al dit aanbod wordt aan een of meerdere projecten gekoppeld in de Haagse Ladekast. De cultuurcoaches beoordelen of deze koppeling klopt. Culturele aanbieders kunnen het gehele jaar doorlopend via hun websiteaccount het cultureel aanbod toevoegen of wijzigen.

Vonk en het planningssysteem

Bij het bouwen van de nieuwe website hebben wij ons tot doel gesteld dat aanbod op de website automatisch opgenomen wordt in een export voor de brochure Vonk en gekoppeld is aan het planningssysteem Planned Culture. In 2018 zal dit uitgevoerd worden.

Scholen ontvangen in april Vonk, waarmee zij hun keuzes maken uit cultureel aanbod voor het volgende schooljaar. Dit voeren zij zelf in Planned Culture in. CultuurSchakel maakt in overleg met de instellingen een planning en koppelt dit terug aan de scholen. De boekingen in het planningssysteem geven de gemeente informatie over het toekennen van de juiste subsidies aan de schoolbesturen.

Het is voor de Haagse organisaties en instellingen van belang een plek te krijgen in Vonk, omdat hier met subsidie ingekocht kan worden. In principe kan iedere instelling opgenomen worden, die in het kunstenplan staat en/of bewezen ervaring heeft met cultureel onderwijsaanbod. Voor nieuwe initiatieven of bij twijfel over kwaliteit is in 2017 een externe kwaliteitscommissie opgericht die het aanbod bekijkt en bepaalt of dit een plek krijgt in Vonk. Kwaliteitsmonitoring gebeurt ook via leerkrachten die met hun groep een activiteit bezochten en hierover een beoordelingsformulier invullen. Met deze feedback informeren wij de instellingen over de ervaringen van scholen.

Het voornemen was in 2017 met een aantal instellingen van start te gaan met flexibele inschrijving voor activiteiten. Dit bleek niet uitvoerbaar, omdat het aanvragen en toekennen van subsidie voor cultuurbezoek volgens een strakke gemeentelijke tijdsplanning verloopt. Bovendien willen de meeste scholen al rond de zomervakantie de planning van activiteiten voor het volgende schooljaar maken. Het zou dus om incidentele aanvragen gaan, wat niet in verhouding is tot wat hiervoor opgetuigd zou moeten worden.

Deskundigheidsbevordering en inhoudelijke aansluiting

In de eerste maanden van 2017 is uitgebreid onderzoek gedaan onder een groot deel van de aan COH verbonden culturele instellingen. Via een mondelinge enquête vroegen coaches hen hoe de samenwerking met én inhoudelijke koppeling aan COH voor hen werkt. Uit het eindrapport van Bureau Art bleek dat instellingen bij voorkeur individueel door CultuurSchakel geïnformeerd willen worden over COH-projecten. De groepsbijeenkomsten die wij voorgaande jaren organiseerden vonden zij niet goed genoeg werken, door het verschillende kennisniveau tussen aanbieders. Hierop is besloten dat de coaches op maat gaan afstemmen met de instellingen. We organiseren nu alleen nog groepsbijeenkomsten van instellingen die wel onderling willen overleggen. De individuele gesprekken zijn zeer verschillend van aard. Zo zijn er wisselingen van educatiemedewerkers, nieuwe instellingen en is de een geheel op de hoogte en de ander nog weinig. Het gaat allemaal om maatwerk per aanbieder.

Om de 128 projecten inhoudelijk nog toegankelijker te maken, zijn we vanaf voorjaar 2017 begonnen samenvattingen van alle projecten te maken. Dit maakt het voor culturele instellingen gemakkelijker om aan te sluiten op een project. Daarnaast zijn de cultuurcoaches vanuit hun expertise over een van de acht disciplines inhoudelijk geheel op de hoogte van de projecten en kunnen zij de culturele instellingen adviseren.

Aandachtspunten

Het laten aansluiten van de website op de brochure en het planningssysteem is een grotere klus dan voorzien. Het zijn drie systemen die op elkaar aan moeten sluiten, en het luistert erg nauw om dit goed te krijgen. Dit heeft in 2017 veel tijd gekost en nog niet het resultaat opgeleverd dat we wensen. Voor 2018 staat dit op de agenda om op te lossen.

Het maken van de brochure en plannen van de activiteiten is jaarlijks een erg omvangrijke klus met veel precisiewerk, maar het werkt goed. In 2017 zijn voor het schooljaar 2017-2018 maar liefst 90.000 activiteiten besteld. Uitgaande van 45.000 leerlingen in het basisonderwijs is dit een mooi resultaat.

6. KUNSTENAAR IN DE KLAS EN VAKLEERKRACHT

Kunstenaar in de klas

Bij ieder project kan een school kiezen voor een Kunstenaar in de klas. We hebben gekozen om met een selectie van 20 culturele aanbieders te werken om de kwaliteit te kunnen controleren van dit onderdeel. Het gaat om een groep instellingen met in hun achterban makers en kunstenaars die direct kunnen aansluiten op de verschillende projecten en disciplines. Middels een inhoudelijke profielschets over het soort Kunstenaar in de klas dat past bij een project, kunnen deze aanbieders aangeven bij welk project zij een kunstenaar kunnen leveren. Op de projectpagina in de Haagse Ladekast staat deze aanbieder vermeld.

In een aantal bijeenkomsten met de aanbieders is dieper ingegaan op wat verlangd wordt van een Kunstenaar in de klas. Het gaat hierbij vooral om de balans tussen het vertellen over hun werk, het meenemen van leerlingen in hun professionele wereld en het uitvoeren van een activiteit. Tijdens deze bijeenkomsten waren ook kunstenaars en de leerkrachten aanwezig en werden ervaringen en tips gedeeld. Duidelijk werd het belang van een goede onderlinge voorbereiding en afstemming. Om helderheid te creëren voor de scholen over dit onderdeel is een brochure gemaakt waarin inhoudelijke en praktische zaken worden uitgelegd.

Vakleerkrachten

In 2017 zijn de eerste stappen gezet om vakleerkrachten te betrekken bij COH. De focus lag hierbij op het inventariseren van wat er momenteel speelt op de Haagse scholen. Zo is met Stichting Koorenhuis, aanbieder van vakleerkrachten, een overzicht gemaakt van scholen waar zij vakleerkrachten hebben gedetacheerd, die tevens hebben aangegeven te willen gaan werken met COH. Dit kunnen pilots worden die goed gemonitord en begeleid moeten worden om te zien hoe een vakleerkracht kan werken met COH. Vakleerkrachten kunnen verdieping geven aan het project of groepsleerkrachten begeleiden.

De coaches maken inzichtelijk bij welke van de scholen, die met COH willen gaan werken, er vakleerkrachten aanwezig zijn en voor welke discipline. Daarbij brengen zij in kaart of deze vakleerkrachten via een instelling werken of op individuele basis. Uit deze analyse zal blijken met welke instellingen wij kunnen werken aan het inhoudelijk betrekken van vakleerkrachten.

Wat opvalt, is dat scholen die met COH willen beginnen het verband niet leggen met hun vakleerkracht en zij zelfs een andere discipline kiezen dan waar de vakleerkracht voor is.

7. BINNENSCHOOLS EN BUITENSCHOOLS CULTUURONDERWIJS EN OUDERBETROKKENHEID

De verbinding maken tussen binnenschools en buitenschools cultuuronderwijs is niet gemakkelijk, maar wel onder de aandacht van zowel de schoolbesturen, de gemeente als de aanbieders.

Zo is op verzoek van gemeente Den Haag begin 2017 een bijeenkomst georganiseerd door CultuurSchakel voor diverse stakeholders die te maken hebben met deze verbinding. Dit werd gedaan in aanloop naar het nieuwe gemeentebestuur dat inmiddels is vastgelegd in het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017–2020. Geconstateerd werd dat er genoeg toeleiders en faciliteiten zijn in Den Haag om deze verbinding te realiseren. Er zijn geen structurele veranderingen nodig. Wel moeten we o.a. ontmoetingen organiseren tussen de leerkrachten en de aanbieders in de vrije tijd om de doorstroom te bevorderen. CultuurSchakel besprak dit onderwerp in meetings tussen de adviseurs van het Servicecentrum Cultuurparticipatie (vrije tijd) en de coaches van Expertisecentrum Cultuuronderwijs (schooltijd).

In het tweede semester van 2017 is een beknopt actieplan geschreven over ouderbetrokkenheid, met daarin:

- onderzoek naar de manier waarop ouders zijn betrokken bij cultuuronderwijs van hun kind,
- suggesties om ouderbetrokkenheid te stimuleren tijdens schooltijd en in de thuissituatie,
- suggesties om ouders beter betrokken en bekend te laten zijn met de kansen die buitenschools cultuuronderwijs en amateurkunstbeoefening biedt.

Daarnaast testten we een klein initiatief bij een wijkbibliotheek om ouders een workshop creatief proces te laten doorlopen. Dit is positief ontvangen.

8. PABO'S EN KUNSTVAKOPLEIDINGEN

Met de twee Haagse pabo's wordt regelmatig samengewerkt. In samenwerking met Kunstgebouw (penvoerder voor 30 gemeenten) en de pabo van InHolland verzorgt CultuurSchakel de opleiding 'post-hbo cultuurbegeleider'. COH kreeg hierin een plek met een workshop over het creatief proces en CultuurSchakel wierf cursisten voor deze opleiding. Bij de Haagse Hogeschool zijn we betrokken bij het vernieuwen van het curriculum, in de vorm van labs met pabo-docenten. Er worden verdere mogelijkheden van samenwerking onderzocht, bijvoorbeeld binnen stages, afstudeeronderzoeken en het organiseren van een gezamenlijke conferentie.

CultuurSchakel verkende met KCR en Kunstgebouw samenwerkingsmogelijkheden over het bereiken van CMK-doelstellingen in relatie tot de kunstvakopleidingen in Zuid-Holland. Vervolgens is in een meeting met verschillende penvoerders uit de provincie Zuid-Holland besloten dit gezamenlijk op te pakken om te voorkomen dat deze opleidingen te vaak door de verschillende penvoerders worden verzocht samen te werken. CultuurSchakel werkt rechtstreeks samen met het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en Codarts in Rotterdam. Deze instellingen ontwikkelen gezamenlijk een curriculum. CultuurSchakel informeert hen hierbij over COH. Met het Koninklijk Conservatorium is overleg over het opnemen van de COH-workshop Creatief proces in het curriculum.

Samen met KCR en Kunstgebouw denken we na over het organiseren van een conferentie voor alle betrokken gemeentes.

9. MONITORING EN EVALUATIE EN KENNISDELING

De intervisiegroep van Mocca, Kunstgebouw, Plein C en KCR liep met Bureau Scholing van CultuurSchakel de workshop Creatief proces door, waarna er veranderingen zijn doorgevoerd.

Voor de monitoring en evaluatie is een breed programma opgezet. Kwantitatieve gegevens over COH worden geregistreerd zoals het bereik van het aantal besturen en directies, het aantal scholen en contacten met de pabo's. Bij scholen die starten met COH registreren de coaches het aantal groepen en leerkrachten die deelnemen en afname van het aantal workshops of persoonlijke begeleiding. Daarnaast noteren we het aantal contactmomenten met de culturele aanbieders tijdens bijeenkomsten of via individuele gesprekken. We hebben overzicht op de culturele activiteiten die worden afgenomen via Planned Culture en noteren Kunstenaar in de klas indien de cultuurcoach hiervan op de hoogte is.

Inhoudelijke evaluatie over COH vindt driemaandelijks plaats. Voor de scholen die starten met COH is eind 2017 samen met Bureau Art een evaluatiemodel opgezet. Hierover maakt Bureau Art jaarlijks eindrapportages. Richting alle Haagse basisscholen werken wij sinds september 2013 met de Cultuurscan; een meting die inzicht geeft hoe cultuuronderwijs zich stadsbreed ontwikkelt. Deze scan lijkt inhoudelijk veel op de landelijke monitor CMK van Claudia de Grauw waarmee wij samenwerken. Afgesproken is dat beide onderzoeken op alle Haagse scholen naast elkaar plaatsvinden, waarbij cultuurcoaches de scholen kunnen helpen. Ook de relatiekaarten geven een goed beeld van de ontwikkelingen rond cultuuronderwijs binnen de scholen. Eens per jaar maakt Bureau Art hier een rapportage van, de eerstvolgende volgt begin 2018.

De afdeling Marketing & Communicatie monitort het gebruik van de website en sociale media. Zo kunnen we o.a. zien hoe vaak filmpjes uit de toolboxen en de introducerende animatiefilmpjes bekeken worden.

10. PERSONELE INZET

Het project Cultuuronderwijs op zijn Haags wordt geleid door een projectmanager (0,83 fte) en een projectmedewerker (0,83 fte) en deels uitgevoerd door de medewerkers van CultuurSchakel en deels door een aantal freelancers (zoals eindredactie, trainers). 1 december 2017 is een nieuwe projectleider aangesteld als opvolger van de projectmanager die per 1 januari 2018 uit dienst is getreden. In juni 2017 is een beleidsmedewerker Cultuuronderwijs op zijn Haag aangesteld (0,89 fte) met onder andere als taak het onderhouden van de contacten met besturen en directeuren.

Anders dan beschreven in het activiteitenplan 2017-2020 is er niet gekozen voor inzet van speciale COH-coaches die scholen begeleiden in het starten met COH. Het bleek beter dat de 'eigen' cultuurcoach van de school dit op zich neemt. De in het COH-projectplan genoemde Ambassadeurs die ingezet zouden worden voor het uitwisselen van kennis, zijn in 2017 op een andere manier ingevuld. In de opmaat naar een gebruikersplatform voor scholen is besloten eerst via Facebook te bouwen aan een netwerk van geïnteresseerden.

Twee coaches worden specifiek ingezet voor de coördinatie van het programma dat zorgdraagt voor de deskundigheidsbevordering op de scholen, bij de culturele instellingen en pabo's.

In totaal is de personele inzet 5,09 fte.

11. IN CIJFERS

Scholen	
Scholen toegezegd te gaan werken met COH in schooljaar 17-18	34
Aantal scholen aan het werk met COH juli – dec 2017	15
Aantal deelnemende leerlingen aan COH juli-dec 2017	3.356
Deskundigheidsbevordering t.b.v. medewerkers basisscholen plus matchingsuren	Deelnemers
16 Startbijeenkomsten	256
1 Workshop Creatief proces	23
1 Workshop Literatuur	13
1 Workshop Beeldend	20
1 Coaching on the job	12
1 Ondersteuning cultuurcoach	23
Totaal aantal scholingsactiviteiten	21
Totaal aantal deelnemers scholing (313 unieke)	347
Totaal inzet uren door scholen (matchingsuren)	520,5
Aantal betrokken scholen	14
COH-uren	
Aantal scholen aanvraag COH uren	4
Aantal COH-uren	91

Bereik culturele organisaties	
Aantal aanbieders Vonk	47
Aantal één op één gesprekken cultuurcoaches over COH	90
Bijeenkomsten Kunstenaar in de Klas	1
Aantal betrokken culturele organisaties bij Kunstenaar in de klas	20
Aantal deelnemers bijeenkomst	16